

**MISKOLCI EGYETEM
MŰSZAKI ANYAGTUDOMÁNYI KAR
KERPELY ANTAL ANYAGTUDOMÁNYOK ÉS
TECHNOLÓGIÁK DOKTORI ISKOLA**

**Az öntéstechnikai- és hőtechnikai paraméterek hatása
az alumínium nyomásos öntvény szilárdsági
tulajdonságaira**

Ph.D. értekezés tézisei

Szabó Richárd
okleveles kohómérnök

Tudományos vezető:
Dr. Dúl Jenő
egyetemi docens

Miskolci Egyetem
Metallurgiai és Öntészeti Tanszék

Miskolc
2012

I. BEVEZETÉS, CÉLKITŰZÉSEK

Napjainkban a rohamosan fejlődő járműipar öntvényigényét tekintve a legdinamikusabban fejlődő iparág a nyomásos öntészet.

Az öntészetnek ezt a technológiáját régóta alkalmazzák elsősorban vékonyfalú, magas felületi minőséget és szilárdságot követelő, méretpontos, nyomástömör jellemzően alumíniumból készült öntvények sorozatgyártásánál, mivel a könnyű szerkezettel energiát és költséget lehet megtakarítani. Ez a gépi technológia mondható legmodernebbnek mindközül és az eszközrendszerét tekintve a legdrágább is. Nagy gyakorlati tapasztalat szükséges a gyártás optimális és gazdaságos üzemeltetéséhez.

A magyar nyomásos öntő iparág nagyrészt a nyugat-európai autóipari beszállító cégek számára készít termékeket. Nemzetközi szinten az utóbbi években a darabnagyságot tekintve egyre nagyobb a szerepe a magnézium ötvözeteknek, azonban még mindig magasan vezetnek e téren az alumínium ötvözetek.

Az autógyártók törekvése, hogy a lehető legkisebb költség mellett a legtöbb funkciót megvalósító berendezések, alkalmazások épüljenek be végtermékeikbe. A költségcsökkentés egyik fontos eleme az alkatrészek tömegének csökkentése, mely az előírt szilárdsági követelmények növelésével jár együtt. Napjainkban a korszerű termékeknél az alkalmazott anyagminőségek tulajdonságait maximálisan kihasználják. Ennek egyik nagyon jó példája a gépjárművekbe beépülő felcsévelő orsó (Welle) öntvény (1. ábra), mely az autók biztonsági öv rendszerének egy egyik eleme, fékeződobja. Utasbiztonsághoz tartozó elem lévén szigorú követelmény rendszernek kell megfelelnie.

A gépjárművekben a biztonsági öv a hirtelen lassításoknál, fékezéseknél megakadályozza az utasnak a járműülésből való elszakadását, a jármű részeivel való ütközését, ezáltal életet menthet. Az öv egyik vége a dohoz van kapcsolva, így az általa kifejtett fékezőerő átvetődik a dobra. Ez az erőhatás a gurtban húzó erőként szimulálható, mely maximum értékénél (F_{max}) az öntvénynek a rögzítésére szolgáló része eltörik.

A szerelhetőség által kívánt méretpontosságon felül tehát egy funkcionális tulajdonság is előtérbe kerül, melyet egy ún. beépített

állapotbeli igénybevétellel vizsgálunk és az F_{max} értékkel jellemzünk. A különböző fajtájú öntvényekhez más előírt szakító erők tartoznak (9 kN, 12 kN, 15kN).

A töréshez tartozó erő értékének mérésére egy az öntvényhez kialakított befogókkal rendelkező gép szolgál, ami a valóságosnak megfelelő terhelést szimulálja.

A nyomásos öntéssel gyártott öntvények szilárdsága jelentősen függ az ötvözetől, ezen belül az olvadék-kezelés folyamatától, a geometriától (falvastagság, ferdeségek, rádiuszok nagysága), öntéstechnológiai és hőtechnikai paramétereiktől.

A doktori értekezésem célja a járműipar számára gyártott biztonsági öv fékeződob alkatrész (1. ábra) töréséhez tartozó erő értékét befolyásoló paraméterek hatásának vizsgálata, olyan paraméterkombináció kidolgozása, amellyel az előírt szilárdsági követelmények teljesíthetők.

1.ábra A vizsgált öntvény egyik geometriai változata

II. KÍSÉRLETI KÖRÜLMÉNYEK

A vizsgálataimat az öntvény tulajdonságait legjobban befolyásoló paraméterek technológiai határértékei között változtatható értékeinek alkalmazásával üzemi körülmények között végeztem el. A kísérlet tervezéshez felhasználtam az öntéstechnológiai és hőtechnikai méretezés, valamint a számítógépes szimuláció korszerű ismereteit. A kísérleti programot az alábbi fő befolyásoló tényezőkre dolgoztam ki:

- Gépbeállítási paraméterek, 1. fázis sebessége, 2. fázis sebessége, 3. fázis utánn nyomás nagysága,
- Szerszám hőmérséklet viszonyok, az öntőszerszámba belépő hűtő-fűtő közeg hőmérséklete
- Olvadék-kezelés, az eutektikum módosítotttságának hatása Sr adagolással, különböző szerszám hőmérsékletek esetén
- Olvadék-tisztasága, oxidhártya bekeveredésének hatása.

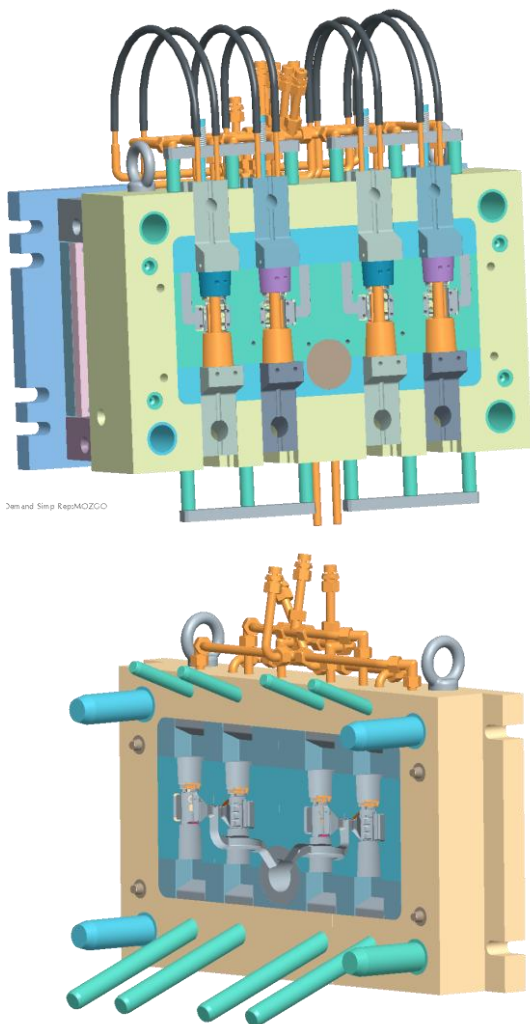
Az értekezés első részében az alkalmazott nyomásos öntészeti ötvözeteket, a nyomásos öntés korszerű technológiáját, a nyomásos öntőszerszám hőmérséklet viszonyait, majd a Sr alkalmazásával (Al-Si ötvözetek) kapcsolatos legfontosabb ismereteket mutatom be.

Méréseim elvégzéséhez egy konkrét vevői megrendelésre készített 4 fészkes öntőszerszámot használtam (2. ábra). A nyomásos öntőszerszám tervezéséhez öntéstechnológiai és hőtechnikai számításokat végeztem, majd formatöltési és dermedési szimulációkat készítettem. A kapott eredmények figyelembe vételével meghatároztam, optimalizáltam az öntőszerszám fontosabb öntéstechnológiai és hőtechnikai paramétereit.

A kísérleti öntvények gyártását egy 400 tonnás Italpresse öntőgéppel végeztem. Az öntés során a gépbeállítási paramétereket változtattam, a dugattyú sebességét a kamratöltés (1. fázis) és a formatöltés (2. fázis) közben, továbbá az utánn nyomást az öntvény megszilárdulása (3. fázis) közben.

Mértem továbbá a szerszám hőmérsékletének változását a formaüreg felületétől 12 mm-re, a hűtő-fűtő körökben áramoltatott olaj hőmérsékletének változtatásával.

További kísérleteket végeztem különböző Sr-tartalmú alumínium olvadékkal gyártott öntvények esetén, különböző szerszám-temperálási hőmérséklet alkalmazásával az optimalizált gépbeállítási paraméterek mellett.

2. ábra
A nyomásos öntő szerszám CAD geometriája (mozgó oldal, álló oldal)

Az elvégzett vizsgálataimhoz tartozó kísérleti beállításokat az 1. táblázat tartalmazza.

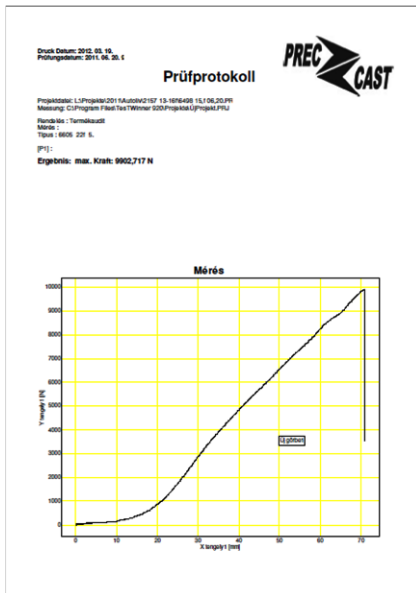
1. táblázat A kísérleti programban alkalmazott paraméter kombinációk

szériák	V1d [m/s]	V2d [m/s]	Pmulti [Bar]	Tbelépő olaj [C]	Sr [ppm]
1. beállítás	0,12	4,5	180	200	12
2. beállítás	0,24	4,5	180	200	12
3. beállítás	0,36	4,5	180	200	12
4. beállítás	0,24	2,0	180	200	12
5. beállítás	0,24	3,5	180	200	12
6. beállítás	0,24	4,5	120	200	12
7. beállítás	0,24	4,5	280	200	12
8. beállítás	0,24	4,5	280	150	12
9. beállítás	0,24	4,5	280	250	12
10. beállítás	0,24	4,5	280	150	52
11. beállítás	0,24	4,5	280	150	92
12. beállítás	0,24	4,5	280	200	52
13. beállítás	0,24	4,5	280	200	92
14. beállítás	0,24	4,5	280	250	52
15. beállítás	0,24	4,5	280	250	92

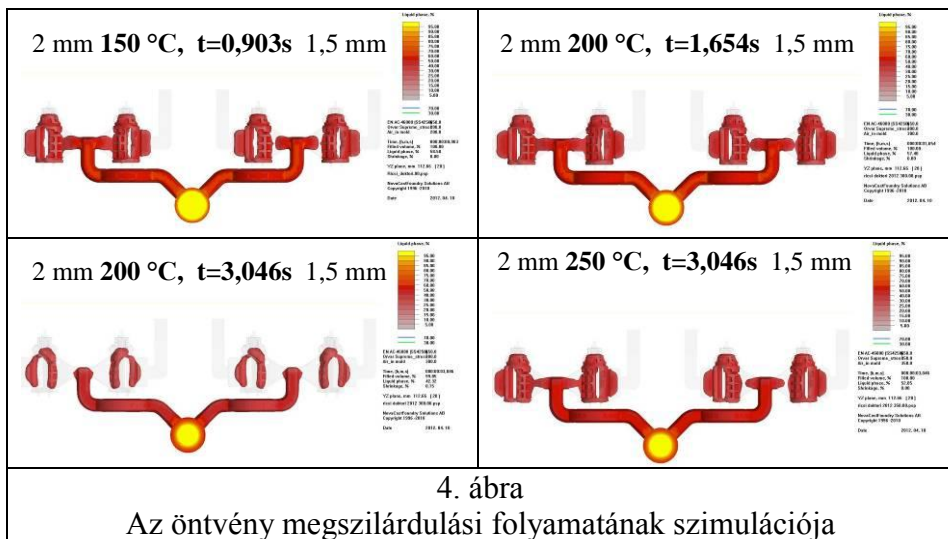
Az öntvény töréséhez tartozó szakító erő mérésére egy az öntvényhez kialakított befogókkal rendelkező szakító gépet használtam, amely a beépítési körülmények között fellépő terhelést szimulálja (3.a ábra).

A szakítóvizsgálat során az adatokat számítógépen rögzítettem. A vizsgálatot megkönnyítette, hogy a számítógép által vezérelt szakító berendezés az eredményeket nyomtatott jegyzőkönyv (3.b ábra) formátumban szolgáltatja, ezáltal a töréshez tartozó erő értéket megadja a diagram egyedi kiértékelésétől függetlenül.

Az öntészeti szimulációt a Miskolci Egyetem Metallurgiai és Öntészeti Intézet Öntészeti Tanszékén végeztük el. A szimuláció célja a formatöltés közben kialakuló levegő bezáródások kialakulásának és a zárványok besodródásának tanulmányozása mellett a különböző bekötő csatorna keresztmetszet esetén az utántáplálás hatásos idejének vizsgálata volt. A megszilárdulás folyamatát mutatja be a 4. ábra.

3. ábra
 A szakító berendezés a befogott darabbal és a szakító diagram

4. ábra
 Az öntvény megszilárdulási folyamatának szimulációja

III. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Az öntéstechnikai tervezés és az öntészeti szimuláció eredményei alapján meghatároztam a vizsgált öntvény beömlő rendszerének, a bekötő csatornájának optimális méreteit.

Az optimális áramlási viszonyok érdekében szükséges az öntvény teljes hosszával azonos méretű bekötő csatorna kialakítása (44 mm), továbbá a bekötő csatorna vastagságának a technológia által adott határok közötti legnagyobb érték választása (2,0 mm), melynél a 3. fázisban az utántáplálás lehetősége hosszabb ideig (a bekötő megszilárdulásának ideje) biztosítható.

2. Megvizsgáltam a kiválasztott nyomásos öntvény roncsolásos vizsgálatához tartozó szakító erő és a hidegkamrás öntőgép működtetési paraméterei közötti összefüggéseket, AlSi12Cu1 ötvözetből történő gyártása esetén.

2.1 Megállapítottam, hogy a kamra feltöltése közben alkalmazott állandó sebességű dugattyú-mozgatásnál a szakirodalom alapján meghatározott 3 hullámmal történő feltöltéshez tartozó dugattyúsebesség 0,24 m/s értékénél kisebb és annál nagyobb (vizsgált 0,12 m/s és 0,36 m/s) sebességek esetén a szakító erő értéke csökken (az eltérés 6-8%).

(Az alkalmazott paraméterek: $v_{2d}=4,5$ m/s, $p_{3H}=180$ bar, állandósult szerszám hőmérséklet (200 C°-os belépő olaj).

2.2. Megállapítottam, hogy a technológia által adott határértékek között a 2. fázisban alkalmazott öntődugattyú-sebesség értékeinek növelése (2 m/s, 3,5 m/s, 4,5 m/s) esetén a töréshez tartozó szakító erő növekszik (a változás 4-6%).

(Az alkalmazott paraméterek: $v_{1d}=0,24$ m/s, $p_{3H}=180$ bar, állandósult szerszám hőmérséklet (200 C°-os belépő olaj).

2.3. Megállapítottam, hogy a technológia által adott határértékek között az öntvény megszilárdulása közben a fémre ható nyomás növelése (120, 180, 280 bar hidraulikus nyomás hatására kialakuló 550, 800, 1200 bar fémre ható nyomás esetén) a töréshez tartozó szakító erő értékét növeli (a változás 7-10%).

(Az alkalmazott paraméterek: $v_{1d}=0,24$ m/s, $v_{2d}=4,5$ m/s, állandósult szerszám hőmérséklet (200 C°-os belépő olaj).

A választott nyomásoknál nagyobb érték azért nem alkalmazható, mert az öntvény méretpontosságát lerontja.

2.4. Megállapítottam, hogy az alkalmazott technológiai határértékek között a fémre ható nyomás növelésével nagyobb szilárdsági értékek érhetők el, mint a rávágásban lévő fémsebesség növelésével.

($P_{3sys.} = 550$ bar $\rightarrow$ 1200 bar 10 % növekedés és a $V_{2d} = 2$ m/s $\rightarrow$ 4,5 m/s esetén 6 % növekedés)

3. Megállapítottam, hogy az alkalmazott technológiai határértékek között a magasabb szerszám hőmérséklet értéke (150 C° $\rightarrow$ 200 C° $\rightarrow$ 250 C°) az öntvényhez tartozó szakító erőt a harmadik fázisban kialakuló utántáplálási lehetőség javítása által növeli.

4. Az AlSi-ötvözetekből gyártott nyomásos öntvényeknél kialakuló rendkívül rövid megszilárdulási idő az eutektikum Si-fázisának finomszerkezetű kiválását biztosítja, ezért általában nem alkalmaznak Sr-mal történő módosítást.

Megállapítottam, hogy a vizsgált öntvény esetén a nagyobb szerszámtemperálási hőmérséklet (250 C°-os szerszámba belépő olaj hőmérséklet) alkalmazása az öntvény dermedési idejének növelését segíti elő, ezáltal lehetővé teszi a Sr adagolásával a töréshez tartozó erő növelését.

A 250 C°-os szerszámtemperálási hőmérsékletnél a 92 ppm Sr adagolás a töréshez tartozó erőt 12 %-kal növelte a 200 C°-os szerszámtemperálás Sr adagolás nélküli (12 ppm) viszonyokhoz képest.

5. A vizsgált öntvény üzemi széria gyártásának megfigyelése során tapasztaltam, hogy az előirt határértéknél (12 kN) kisebb töréshez tartozó erőt (hibás öntvényt) gyakran a törési felületen található oxidzárványok okozzák, mely a folyékony fém kamrába juttatására szolgáló ferde csatornában képződik, és a következő ciklushoz tartozó olvadékba keveredve jutt be a formaüregbe.

Megvizsgáltam, az oxidhártya kialakulásának hatását, a kiválasztott öntvény töréséhez tartozó szakító erőre az adagoló csatornába oxid hártya behelyezés módszerével.

Megállapítottam, hogy az adagoló csatornában gyártás közben kialakuló egyetlen oxid hártya bekeveredése esetén is jelentősen szór a töréshez tartozó erő. A további oxidhártya bevitele nagy arányú hibás öntvények előfordulását idézi elő.

IV. AZ ÉRTEKEZÉS TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEINEK JELENTŐSÉGE ÉS HASZNOSÍTÁSUK LEHETŐSÉGEI

Az értekezés tudományos eredményei:

- közvetlenül felhasználhatóak a BSc és MSc oktatásban,
- beépülnek a kidolgozás alatt álló akkreditált felnőttképzési tanfolyami anyagokba,
- felhasználhatóak a nyomásos öntészeti oktatás tananyagában és az öntészeti kutatás-fejlesztési projekteknél.

A kísérletek eredményei alapján optimalizált gyártási technológia bevezetésre került a Prec-Cast Öntödei Kft. gyártási struktúrájába.

V. AZ ÉRTEKEZÉS TÉMAKÖRÉBŐL MEGJELENT PUBLIKÁCIÓK

Folyóiratcikkek

1. Jenő Dúl, **Richárd Szabó**, Attila Simcsák: Effect of temperature on the properties of high pressure die casting, Materials Science Forum 2010, vol. 649, pp. 473-479.
<http://www.scientific.net/MSF.649.473>
2. Juhász Borbála – Dúl Jenő – **Szabó Richárd**: Nyomásos öntőszerszám hűtéstechnikai viszonyainak vizsgálata, - BKL Kohászat 2009. (142. évf.) 5. sz. 16-21. old.
3. Dúl Jenő - **Szabó Richárd** - Simcsák Attila: A szerszám hőmérsékleti viszonyok hatása a nyomásos öntvények tulajdonságaira. Bányászati és kohászati lapok. Kohászat. 2007. (140. évf.) 6. sz. p. 22-25.
4. Dániel Molnár – Dr. Jenő Dúl – **Richárd Szabó**: Simulation of High Pressure Die Casting Solidification – Materials Science Forum 2006, vol. 508, pp. 555-560
<http://www.scientific.net/MSF.508.555>
F3-c1. Bánhidi V.: Evaluation of microgravity heat conductivity measurements with FLUENT system – Materials Science Forum 589, pp. 287-292, 2008
5. **Szabó R.** – Dúl J. – Szecső G.: Hőntartó kemencék hőmérsékletének felügyelete ADAM 4000 rendszerrel. Bányászati és kohászati lapok. Kohászat. 2003. (136) 3. p. 139-141.
http://www.ombkenet.hu/bkl/kohaszat/2003/bklkohaszat2003_3.pdf
<http://dspace.omikk.bme.hu:8080/cikkadat/bitstream/123456789/178/1/Koh%C3%A1szat20033bol5.pdf>
6. Szecső Gusztáv - **Szabó Richárd** - Dúl Jenő: A fémolvadék hőmérsékletének mérése és felügyelete nagynyomású öntésnél. Gyártóeszközök, szerszámok, szerszámgépek. 2002. (7. évf.) 1. sz. p. 8-10.

Konferencia kiadványok

1. Dúl Jenő - **Szabó Richárd** - Juhász Borbála: Nyomásos öntőszerszám hőtechnikai viszonyainak vizsgálata. XI. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, Máramarossziget, 2009. április 2-5.: EMT kiadvány, pp. 36-39.

Előadások

1. Szabó Richárd - Csontos Lajos-Mudri Zoltán: Közös fejlesztési tevékenység a Knorr-Bremse és a Prec-Cast Kft között. XX. Magyar Öntőnapok Tapolca, 2009.10. 11.
2. Dr. Dúl Jenő – Szabó Richárd: A Prec-Cast Kft és a Miskolci Egyetem közös fejlesztési projektjei a folyamatirányítás optimalizálására, Vevőtalálkozó Prec-Cast Kft Sátoraljaújhely, 2009.06.27.
3. Dúl Jenő - Szabó Richárd – Juhász Borbála: Nyomásos öntőszerszám hőtechnikai viszonyainak vizsgálata, XI. Bányászati, Kohászati és Földtani Konferencia, 2009. április 2-5. Máramarossziget
4. Jenő Dúl, Richárd Szabó, Attila Simcsák, Borbála Juhász: Temperaturverhältnisse der Druckgussform und der Einfluss auf die Gussteileigenschaften, Ledebur Kolloquium, Freiberg, 2008.10.24. p.4
5. J. Dúl, R. Szabó, A. Simcsák: The influences of the temperature to the properties of high pressure die casting, Fifth International Conference on Solidification and Gravity (SG 08) Miskolc – Lillafüred Hungary, Sept. 1 to 4, 2008. p.6
6. Dr. Dúl Jenő - Szabó Richárd - Simcsák Attila: Folytonossági hibák kialakulása a nyomásos öntvények gyártásánál, Bányászati-Kohászati-Földtani Konferencia Nagyszeben, 2008.04.05.
7. Dr. Dúl Jenő - Szabó Richárd - Simcsák Attila: Hőmérsékletviszonyok hatása a nyomásos öntvények

tulajdonságaira, XIX. Magyar Öntőnapok Lillafüred, 2007.10.14-16.

8. Dr. Dúl Jenő - Szabó Richárd - Simcsák Attila: Hőmérsékletviszonyok hatása a nyomásos öntvények tulajdonságaira, Bányászati – Kohászati - Földtani Konferencia BUZIÁSFÜRDŐ, 2007.03.31.
9. Dúl J. – Szabó R. – Molnár D. – Lukács S. – Simcsák A. – Tarnay B.: Nyomásos öntészeti technológiák fejlesztése a Miskolci Egyetemen, Bányászati Kohászati Földtani Konferencia, Nagyvárad, 2005. 03. 31. – 04. 03.
10. Dúl J. – Szabó R.: Nyomásos öntőszerszám hőegyensúlyának vizsgálata - 17. Magyar Öntőnapok, Miskolc – Lillafüred, 2003. 10. 05-07.
11. Dúl J. - Szabó R.: A gépbeállítási paraméterek hatása a nyomásos öntvények tulajdonságaira – Bányászati Kohászati Földtani Konferencia, Zilah, 2003. április11 - 13.
12. Szabó R. – Dúl J.: A nyomásos öntőforma hőmérséklet eloszlásának vizsgálata - 15. Magyar Öntőnapok és XII. Fémöntészeti Napok, Székesfehérvár 1999. 09. 23-25.